

СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**А. В. Шишко**Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету імені А. Нобеля
вул. 60 років Жовтня, 79, м. Кременчук, 39623, Україна. E-mail: deu-kafedra@mail.ru

Розглядаються теоретичні засади інтерпретації змісту педагогічної компетентності викладача іноземної мови, здійснена спроба визначити сутність та структуру цього утворення. Автор приділяє увагу дослідженню основних структурних компонентів у змісті педагогічної компетентності викладача іноземної мови, які деталізовані через систему компетенцій, що забезпечують здатність до ефективної педагогічної діяльності викладача, утворюються сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, мотивів, якостей і здібностей та можуть розглядатися як критерії сформованості досліджуваного утворення.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професіоналізм, рефлексія, цінність.

СТРУКТУРА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**А. В. Шишко**Кременчугский институт Днепропетровского университета имени А. Нобеля
ул. 60 лет Октября, 79, г. Кременчуг, 39623, Украина. E-mail: deu-kafedra@mail.ru

Рассматриваются теоретические аспекты интерпретации содержания педагогической компетентности преподавателя иностранного языка, делается попытка определить сущность и структуру этого образования. Автор уделяет внимание исследованию основных структурных компонентов в содержании педагогической компетентности преподавателя иностранного языка, которые детализированы через систему компетенций, которые обеспечивают способность к эффективной педагогической деятельности преподавателя, образуются совокупностью знаний, умений, навыков, ценностных ориентаций, мотивов, качеств и способностей и могут рассматриваться как критерии формирования исследуемого образования.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессионализм, рефлексия, ценность.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. На наш час, окрім традиційних, з'являються нові вимоги до компетентності викладача, пов'язані із змінами у системі вищої освіти. Зокрема, викладач вищої школи має уміння проектувати навчальний процес, поєднувати різні підходи до технології навчання, використовувати інноваційні системи навчання й виховання, здійснювати педагогічну рефлексію, тобто розв'язувати творчі, проблемні завдання професійно-педагогічної діяльності [2, с. 5].

В умовах інтеграції України до європейського освітнього простору та запровадження у вітчизняній вищій школі кредитно-модульної системи організації навчального процесу певних змін зазнають і функції викладача ВНЗ. Відбувається переорієнтація пріоритетів професійної діяльності викладача від інформаційної, до організаційної, консультативної з керівництва самостійною навчально-пізнавальною, науково-дослідною та професійно-практичною роботою студентів. Звідси виявляється вимога до активізації особистісної активності не тільки студентів, але й викладачів, а також розгляду навчання у вищій школі як процесу міжособистісної взаємодії у системах "викладач – студент", "студент – студент", що організується у напрямку досягнення головної мети – розвитку особистості студента, формування його професійної компетентності, а також – саморозвитку самого викладача.

Як зазначає Л. Гур'є, акценти діяльності викладача мають бути зміщеними з формування і контролю на створення умов для свідомого вибору студентом "освітньої траєкторії", на уточнення цілей, які ставить перед собою студент; на допомогу студенту у плануванні своєї діяльності; на консультування з використання підручників, засобів, прийомів, мето-

дів навчання; на об'єктивацію самооцінок та оцінок їхньої навчальної діяльності [2, с. 6–7].

Отже, педагогічна компетентність майбутнього викладача має містити не тільки знання й вміння, що складають основу методики викладання його фаху, дозволяють якісно проводити лекції і практичні заняття, але й компетенції активізації навчально-пізнавальної діяльності, психологічну, комунікативну компетенції, педагогічну спрямованість і механізми саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення.

На основі аналізу праць вітчизняних науковців М. Князян, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, О. Сухомлинської, Л. Хоружої та ін., російських дослідників В. Давидова, І. Зимньої, І. Лернера, В. Краєвського, А. Маркової, Л. Мітіної, М. Скаткіна, А. Хуторського та закордонних учених Ж. Делора, Х. Мюнклера, Б. Оскарссона, Дж. Равена, Д. Хаймса, Г. Халажа, В. Хугмахера визначено, що у сучасних умовах компетентнісний підхід розглядається як один з пріоритетних у організації професійної освіти, при цьому не існує єдності у поглядах як щодо сутності базових категорій "компетентність" і "компетенція", так і щодо змісту педагогічної компетентності.

Метою роботи є уточнення змісту та структури педагогічної компетентності викладача, визначення педагогічних умов формування даного утворення.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Оскільки педагогічна діяльність є культуротворюючою за своєю природою, а викладач іноземної мови є носієм не тільки української, але й іноземної культури, важливою складовою у структурі його педагогічної компетентності має бути аксіологічний компонент, що об'єднує інтеріоризовані загально-

людські, культурні, громадянські, педагогічні цінності та утворені на їхній основі мету, сенс, мотиви педагогічної діяльності викладача іноземної мови.

Ми враховуємо положення процесуально-особистісного підходу до компетентності, розробленого А. Марковою, де компетентність педагога розглядається як співвідношення у реальній праці професійних знань і умінь, професійної позиції та психологічних якостей особистості. Практично усі представники вітчизняної психолого-педагогічної науки вважають, що важливою формою виховного впливу на студента є особистісний вплив викладача, що зумовлює значні вимоги до рівня всебічного розвитку його особистості, соціально-професійної зрілості. Отже, педагогічна діяльність викладача потребує значного розвитку його психологічних якостей та здібностей, володіння засобами власного самовираження і саморозвитку, опору професійним деформаціям особистості, саморегуляції та самореалізації. Все це зумовлює виокремлення у структурі педагогічної компетентності викладача іноземної мови особистісного компонента та чіткого визначення його змісту.

Ми враховуємо думку Л. Хоружої, яка, досліджуючи етичну компетентність, виокремлює дві форми її вияву: статичну і динамічну [11, с. 89]. Відповідно, ми вважаємо, що педагогічна компетентність викладача іноземної мови також має статичну форму, яка характеризує рівень сформованості методологічних, фахових, методичних, педагогічних знань, моральних цінностей, принципів та світоглядних переконань особистості викладача.

Динамічна форма виявляється в умінні реагувати у різних психолого-педагогічних ситуаціях, ефективно розв'язувати завдання педагогічної діяльності у ВНЗ. Ми погоджуємось з Л. Хоружою, що завдяки динамічній формі створюються умови для педагогічної рефлексії, самовдосконалення, вибору оптимальних професійно-особистісних орієнтирів, шляхів взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу [11, с. 89]. Діалектика розвитку педагогічної компетентності викладача іноземної мови полягає у взаємодії статичної і динамічної форм, що має відбуватися у процесі магістерської підготовки та практичної діяльності.

Таким чином, узагальнення вищевказаних вимог до професійної педагогічної діяльності викладача, а також підходів до визначення структури професійно-педагогічної компетентності у науковій літературі (працях Л. Гур'є, Л. Карпової, А. Маркової, Л. Мітіної, Л. Хоружої та ін. [2, 7, 11]) дозволило нам виокремити такі компоненти педагогічної компетентності викладача іноземної мови: змістовно-операціональний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, особистісний (рис. 1).

Рисунок 1 – Компонентна структура педагогічної компетентності викладача іноземної мови

На нашу думку, з огляду на науково-дослідну складову педагогічної діяльності викладача іноземної мови, важливою характеристикою змістовно-операціонального компонента його педагогічної компетентності є методологічна компетенція. Ми враховуємо думку С. Цимбал, О. Вознюк, С. Кубицького, що основу методологічної компетенції педагога складають знання принципів, методів, форм пізнання як у межах відповідного фаху, так і у межах наукового пошуку взагалі, знання загальнонаукової методології, сформованість світогляду, знання методів вирішення проблемних завдань, здатність до інноваційної діяльності, наукового обґрунтування, критичного осмислення та творчого застосування концептуальних наукових положень [12].

В. Краєвський вважає, що, педагог, який володіє методологічною культурою, повинен знати методологію педагогіки й уміти застосовувати її у процесі розв'язання педагогічних ситуацій. Складовими методологічної культури при цьому він визначає: методологічні знання філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового і технологічного рівнів; здатність до проектування й організації навчально-виховного процесу: усвідомлення, формулювання і творче вирішення педагогічних задач, методологічну рефлексію [5].

Отже, основу методологічної компетенції викладача іноземної мови становлять методологічні знання з педагогіки, фундаментальні професійні знання з іноземної мови, теоретико-методологічні знання у галузі гуманітарних, світоглядних наук, оптимальний об'єм ідей, цінностей, уявлень, універсальні способи пізнання і практичної діяльності.

Відповідно важливим критерієм і складовою змістовно-операціонального компонента педагогічної компетентності викладача іноземної мови ми розглядаємо дидактичну компетенцію. Основу дидактичної компетенції викладача іноземної мови становлять набутий синтез знань (психолого-педагогічних, соціальних, методичних, загальноосвітніх); умінь

(професійно-педагогічних, спеціальних, самоосвітніх); навичок творчої педагогічної діяльності, що трансформується з потенційного у реальне, має діяльнісний характер і функціонує у вигляді способів діяльності, необхідних викладачу для проектування власної технології навчання студентів, конструювання логіки навчального і виховного процесу, розв'язання труднощів і проблем, прийомів самостійного і мобільного вирішення педагогічних задач, генерування ідей, нестандартного мислення, що у цілому сприяє підвищенню його самоосвіти і професіоналізму.

Також до педагогічної діяльності викладачів іноземних мов ми вважаємо за доцільне віднести такі складові змістовно-операціонального компоненту їхньої педагогічної компетентності як організаційну, психолого-педагогічну та інформаційну компетенції.

Враховуючи результати досліджень І. Соколової, вважаємо, що основу організаційної компетенції майбутнього викладача іноземних мов мають становити:

- знання специфіки педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, його функцій та функціональних обов'язків;
- знання організаційних засад діяльності викладача іноземної мови у ВНЗ;
- знання особливостей організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, на факультеті, в академічній групі [10, с. 443].

Основу психолого-педагогічної компетенції викладача іноземної мови становлять знання педагогічної, вікової, соціальної та педагогічної психології, а також знання і вміння їхнього застосування на практиці (методик психодіагностики, психологічного супроводу, психолого-педагогічного моніторингу, розв'язування психолого-педагогічних задач, організації виховної роботи, психологічного самоаналізу тощо). Психолого-педагогічна компетенція має забезпечити організацію викладачем ефективної суб'єкт – суб'єктної та суб'єкт – об'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі вищої школи, сприяти його професійно-психологічній адаптації у професійному соціокультурному середовищі вищого навчального закладу, забезпечити самоактуалізацію педагогічної діяльності.

Вважаємо, що важливою складовою інформаційної компетентності викладача іноземної мови має бути система змістово-інструментальних знань та умінь, а саме: володіння базовою системою знань про інформаційну культуру сучасного педагога, знання норм, і правил роботи з інформацією, правових аспектів інформаційної діяльності, технологій пошуку, прийняття, переробки, трансляції, презентації, використання інформації у пізнавальних і дидактичних цілях, особливостей сучасного інформаційного середовища й інформаційних потоків у педагогічній діяльності.

Специфіка педагогічної діяльності викладача іноземної мови зумовлює активну комунікативну діяльність засобами рідної та іноземної мови, тому важливого значення у структурі педагогічної компетентності має комунікативний компонент. Комуні-

кативний аспект педагогічної компетентності передбачає здатність налагоджувати і підтримувати стосунки з оточенням, досягнення взаєморозуміння й взаємопідтримки, що відбувається на основі принципів толерантності, поваги та розуміння прагнень та інтересів інших людей, їхніх прав [6, с. 17].

У змісті комунікативної компетенції американські лінгвісти виділяють граматичну, соціолінгвістичну, стратегічну і мовну компетенції. Н. Гез до змісту терміну “комунікативна компетенція” включає вербально-когнітивну, лінгвістичну, вербально-комунікативну і метакомунікативну компетенції [8]. Ми враховуємо думку В. Введенського і вважаємо, що комунікативна компетенція є показником поінформованості педагога про цілі, сутність, структуру, засоби, особливості педагогічного спілкування; зумовлює прагнення до постійного вдосконалення комунікативної діяльності, орієнтацію на особистість людини як на головну цінність, передбачає здібності до нестандартного, творчого розв'язання задач, що виникають у процесі педагогічного спілкування [1, с. 54].

Педагогічна діяльність викладача іноземної мови базується на системі цінностей, що утворюють зміст ціннісно-мотиваційного компонента та визначають мотивацію і спрямованість цієї діяльності. Ми вважаємо, що в основі ціннісно-мотиваційного компонента педагогічної компетентності викладачів іноземної мови є загальнолюдські, громадянські та педагогічні цінності.

У своєму дослідженні ми спираємось на розуміння цінностей у працях С. Анісімова, А. Арнольдова, А. Здравомислова, В. Тугаринова, як якісних характеристик певної культури, що висвітлюють систему значень, смислів та пріоритетів, характерних для певної культури чи цивілізації, уособлюють змістовні характеристики духовного життя людини і суспільства [3].

На думку відомого дослідника І. Ісаєва, педагогічні цінності це: сукупність ідей, принципів, правил, норм, що регламентують педагогічну діяльність і педагогічне спілкування [4].

Ми враховуємо погляди В. Ядова, що включення ціннісних орієнтацій у структуру особистості дає можливість визначити найбільш загальні соціальні детермінанти мотивації поведінки, джерела якої слід шукати в свідомості того середовища, в якому сформувалася соціальна індивідуальність і де проходить її повсякденна життєдіяльність [13, с. 91-92].

До соціально і професійно цінних мотивів педагогічної діяльності ми відносимо почуття професійного і громадянського обов'язку, відповідальність за виховання студентів, чесне і сумлінне виконання педагогічних функцій, усвідомлення високої соціальної місії викладача.

Отже, результатом сформованості ціннісно-мотиваційного компонента педагогічної компетентності викладача іноземної мови є становлення професійно-педагогічної самосвідомості як особливого феномену людської психіки, що зумовлює саморегулювання особистістю своїх дій у професійно-педагогічній сфері на основі пізнання професійних вимог, своїх педагогічних можливостей і емоційно-

ціннісного ставлення до себе як до суб'єкта конкретної педагогічної діяльності.

Аналіз наукових праць та вимог до педагогічної діяльності викладачів іноземної мови дозволяє вважати, що педагогічна компетентність ґрунтується на значному розвитку особистих якостей та здібностей викладача. Викладач має володіти соціокультурними та професійно-значущими якостями, педагогічними здібностями. До соціокультурних якостей ми відносимо високоморальні якості, громадянськість, гуманізм, ерудованість, активність, мобільність, доброту, уважність, толерантність, принциповість.

До загальнопедагогічних якостей, притаманних педагогічній компетентності викладача іноземної мови, відносимо: педагогічну спостережливість, яка спрямовує його на визначення психологічних особливостей студентів у процесі навчання;

- емпатію – як здатність до встановлення взаємозв'язку між внутрішнім станом студента та його навчальною активністю;

- педагогічну відповідальність, що проявляється у бажанні допомогти студентам з різними навчальними здібностями;

- комунікативність, що проявляється у здатності підтримувати постійний контакт зі студентами і колегами, привертати їх увагу;

- ініціативність, що проявляється у спрямованості на пошук ефективних технологій навчання й виховання.

Ми враховуємо думку Ф. Мухаметзянової та З. Яхіної, що у вузькому смислі професійно важливі якості особистості майбутнього викладача – це сукупність таких якостей як педагогічне цілепокладання, професійно-педагогічне мислення, педагогічна спрямованість, педагогічна рефлексія, педагогічний такт [9, с. 172–173].

Структура педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови приведена у таб. 1.

Таблиця 1 - Структура педагогічної компетентності викладача іноземних мов

Компоненти	Компетенції (критерії)
Змістовно-операціональний	методологічна дидактична організаційна психолого-педагогічна інформаційна економіко-правова екологічна валеологічна
Комунікативний	мовна вербально-комунікативна вербально-когнітивна міжкультурна комунікативна, метакомунікативна
Ціннісно-мотиваційний	загальнокультурна громадянська ціннісно-педагогічна мотиваційна

Особистісний	особистісна (соціокультурні, професійно важливі якості) індивідуальна (педагогічні якості та здібності, засоби саморегуляції) компетенція рефлексії
--------------	---

ВИСНОВКИ. Вивчення вимог до професійно-педагогічної діяльності та функцій науково-педагогічного працівника у науковій літературі, теоретичних підходів до інтерпретації та структуривання професійно-педагогічної компетентності (Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, Л. Хоружої та ін.), специфіки викладання предмету “Іноземна мова”, дозволило визначити, що педагогічна компетентність викладача іноземної мови має статичну форму, яка характеризує рівень сформованості методологічних, фахових, методичних, педагогічних знань, моральних цінностей, принципів та світоглядних переконань особистості; та динамічну, яка виявляється в його вміннях реагувати у різних психолого-педагогічних ситуаціях, ефективно розв'язувати завдання педагогічної діяльності у ВНЗ.

Це дозволило у змісті педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови визначити такі основні структурні компоненти: змістовно-операціональний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, особистісний.

Зміст кожного з визначених компонентів деталізовано через систему компетенцій, що забезпечують здатність до ефективної педагогічної діяльності майбутнього викладача іноземної мови, утворюються сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, мотивів, якостей і здібностей та можуть розглядатися як критерії сформованості досліджуваного утворення.

Таким чином, педагогічна компетентність майбутнього викладача іноземної мови може розглядатися як багаторівневе системне особистісне новоутворення, що зумовлюється розвитком сукупності професійно-важливих і особистісних компетенцій, має функціональні прояви і повинна формуватися у процесі професійної підготовки засобом впровадження сукупності організаційно-педагогічних умов та відповідної педагогічної технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
2. Гурье Л. И. Состав и структура профессиональной компетентности преподавателя вуза / Л. И. Гурье // Слагаемые профессиональной компетентности преподавателей / Под ред. В. Г. Тимиряева. – Казань : Изд-во “Таглитат”, 2001. – С. 5–23.
3. Здравомислов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомислов. – М. : Наука, 1986. – 351 с.
4. Исаев И. Ф. Профессионально педагогическая культура преподавателя высшей школы: воспи-

тательный аспект / И. Ф. Исаев. – Москва-Белгород: Везелица, 1992. – 102 с.

5. Краевский В. В. Три измерения в педагогике / В. В. Краевский // М. Н. Скаткин и современное образование: материалы научно-практ. конф. – В 2-х т. – М., 2000. – Т. 1. – С. 11–17.

6. Кривцов С. В. Тренинг: Учитель и проблемы дисциплины / С. В. Кривцов. – М.: Генезис, 2000. – 288 с.

7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 1996. – 308 с.

8. Мутовкина О. М. Слагаемые профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков [Электронный ресурс] // Мутовкина О. М. – Режим доступа: <http://www.elib.vstu.ru/Open/3/R37.htm>.

9. Мухаметзянова Ф. Г. Профессионально значимые личностные качества в субъектности студентов педагогического вуза / Ф. Г. Мухаметзянова, З. Ш. Яхына // Современные проблемы профессиональной и деловой культуры. Сб. статей / Под ред.

П. В.Торокова. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2001. – С. 171–175.

10. Соколова И. В. Технологии организации методической работы у вищому закладі освіти / И. В. Соколова // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / за ред. І. А. Зязюна. – К.: ВПЮЛ, 2000. – С. 440–457.

11. Хоружа Л. Л. Этична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика / Л. Л. Хоружа. – К.: «Преса України», 2003. – 319 с.

12. Цимбал С. В. Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів / С. В. Цимбал, О. В. Вознюк, С. О.Кубицький // Професійні компетенції та компетентності вчителя. (Матеріали регіонального науково-практичного семінару). – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с.

13. Ядов В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В. А. Ядов // Методологические проблемы социальной психологии. – М.: Наука, 1978. – С. 83–106.

THE STRUCTURE OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

A. Shishko

Kremenchuk Institute of Alfred Nobel Dniepropetrovsk University.

vul. 60 rokiz Zhovtnya, 79, Kremenchuk, 39623, Ukraine. E-mail: deu-kafedra@mail.ru

Purpose of the article deals with theoretic principles of interpreting the content of the pedagogical competence of a foreign language teacher. The author also attempts to stipulate the nature and structure of this concept. **Methodology.** The study of the requirements to the professional pedagogical activities and functions of the scientific and pedagogical specialist in the scholarly literature, theoretical approaches to the interpretation and structuring of professional pedagogical competence (N. Kuzmina, A. Markova, L. Mitina, L. Khoruzha, etc) is carried out. **Originality.** Specificity of foreign language teaching allowed the author to argue that the pedagogical competence of the prospective teacher has a static form that characterizes the level of formation of the methodological, professional, methodic, pedagogical knowledge, moral values, principles and outlooks of the personality; and dynamic that functions in his or her abilities to react in different psychological and pedagogical situations and effectively solve the tasks of the pedagogical activities in a higher educational establishment. **Practical value.** The author has found out in the content of the pedagogical competence of the prospective foreign language teacher the following main structural components: content and operational, value and motivational, communicative, personal. **Conclusions.** The content of each of the above-mentioned components is detailed with the help of the competences that facilitate the ability for effective pedagogical activity of the prospective teacher of the foreign language. They also are created with the system of knowledge, skills, value orientations, motives, characteristics and abilities that can be interpreted as criteria of the formation of the investigation entity.

Key words: competence, professionalism, reflection, value.

REFERENCES

1. Vvedenskij V. N. Modelirovanie professional'noj kompetentnosti pedagoga / V. N. Vvedenskij // Pedagogika. – 2003. – № 10. – S. 51–55.

2. Gur'e L. I. Sostav i struktura professional'noj kompetentnosti prepodavatelja vuza / L. I. Gur'e // Sлагаемые professional'noj kompetentnosti prepodavatelej / Pod red. V. G. Timirjaseva. – Kazan': Izd-vo "Taglimat", 2001. – S. 5–23.

3. Zdravomislov A. G. Potrebnosti. Interesy. Cennosti / A. G. Zdravomislov – М.: Наука, 1986. – 351 с.

4. Isaev I. F. Professional'no pedagogicheskaja kul'tura prepodavatelja vysshej shkoly: vospitatel'nyj aspekt / I. F. Isaev. – Moskva-Belgorod: Vezelica, 1992. – 102 с.

5. Kraevskij V. V. Tri izmerenija v pedagogike / V. V. Kraevskij // M. N. Skatkin i sovremennoe obrazo-

vanie: Materialy nauchno-prakt. konf. V 2-h t. – М., 2000. – Т. 1. – S. 11–17.

6. Krivcov S. V. Trening: Uchitel' i problemy discipliny / S. V. Krivcov. – М.: Genезis, 2000. – 288 с.

7. Markova A. K. Psihologija professionalizma / A. K. Markova. – М.: Prosveshhenie, 1996. – 308 с.

8. Mutovkina O. M. Sлагаемые professional'noj kompetentnosti prepodavatelja inostrannyh jazykov / O. M. Mutovkina. [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu do rob. <http://www.elib.vstu.ru/Open/3/R37.htm>.

9. Muhametdzjanova F. G. Professional'no znachimye lichnostnye kachestva v sub#ektnosti studentov pedagogicheskogo vuza / F. G. Muhametdzjanova, Z. Sh. Jahyna // Sovremennye problemy professional'noj i delovoj kul'tury. Sb. statej / Pod red. P. V. Torokova. – Cheljabinsk: Izd-vo JuUrGU, 2001. – S. 171–175.

10. Sokolova I. V. Tehnologii organizacii metodichnoi roboti u vishhomu zakladi osviti / I. V. Sokolova // Neperervna profesijna osvita: problemi, poshuki, perspektivi: monografija / Za red. I. A. Zjazjuna – K. : VIPOL, 2000 – S. 440-457.

11. Horuzha L. L. Etichna kompetentnist' majbutn'ogo vchitelja pochatkovih klasiv: teorija i praktika / L. L. Horuzha. – K. : «Presna Ukraïni», 2003. – 319 s.

12. Cimbal S. V. Sinergetichnij ta akmeologichnij aspekti formuvannja profesijnoi kompetentnosti

studentiv / S. V. Cimbal, O. V. Voznjuk, S. O. Kubic'kij // Profesijni kompetencii ta kompetentnosti vchitelja. (Materiali regional'nogo naukovopraktichnogo seminaru). – Ternopil' : Vid-vo TNPU im. V.Gnatjuka, 2006. – 188 s.

13. Jadov V. A. O dispozicionnoj reguljacii social'nogo povedenija lichnosti / V. A. Jadov // Metodologicheskie problemy social'noj psihologii. – M. : Nauka, 1978. – S. 83–106.

Стаття надійшла 29.03.2016.